

⁸ Гумаров И. Понятие вещи в современном гражданском праве России / И. Гумаров // Хозяйство и право. – 2000. – № 3. – С. 78–84. – С. 80–84.

⁹ Бабаев А. Б. Система вещных прав. Монография / А. Б. Бабаев. – М.: Волтерс Клувер, 2007. – 408 с. – С. 199.

¹⁰ Брагинский М. И. К вопросу о соотношении вещных и обязательственных правоотношений / М. И. Брагинский / Гражданский кодекс России. Проблемы. Теория. Практика: Сборник памяти С. А. Хохлова / Авилов Г. Е., Алексеев С. С., Брагинский М. И., Витрянский В. В., и др.; Отв. ред.: Маковский А. Л. – М.: Изд-во Междунар. центра финансово-эконом. развития, 1998. – 480 с. – С. 113–130. – С. 124.

¹¹ Басин Ю. К вопросу о понятии права собственности / Ю. Басин / Гражданское законодательство Республики Казахстан: Статьи, комментарии, практика. Вып. 17. – Алматы: ЮРИСТ, 2003. – С. 28–40. – С. 39.

¹² Галов В. В., Зинченко С. А. Собственность и производные вещные права: теория и практика. Монография / Галов В. В., Зинченко С. А. – Ростов-на-Дону: Изд-во СКАГС, 2003. – 200 с. – С. 20–21. – С. 28–29. – С. 77–78.

¹³ Галов В. В., Зинченко С. А. Вказана праця. – С. 37–39.

¹⁴ Там само. – С. 51.

¹⁵ Лысенко А. Н. Имущество в гражданском праве России / А. Н. Лысенко. – М.: Деловой двор, 2010. – 200 с. – С. 78. – С. 82.

¹⁶ Дозорцев В. А. Принципиальные черты права собственности в Гражданском кодексе / В. А. Дозорцев / Гражданский кодекс России. Проблемы. Теория. Практика: Сборник памяти С. А. Хохлова / Авилов Г. Е., Алексеев С. С., Брагинский М. И., Витрянский В. В., и др.; Отв. ред.: Маковский А. Л. – М.: Изд-во Междунар. центра финансово-эконом. развития, 1998. – 480 с. – С. 228–271. – С. 232–237.

¹⁷ Яворська О. Майнові права як об'єкти цивільного обороту / О. Яворська / Вісник Львівського університету імені Івана Франка. Серія юрид. – 2011. Вип. 53. – С. 225–231. – С. 228.

¹⁸ Дзера О. В. загальна характеристика права власності / О. В. Дзера / Цивільне право України. Загальна частина: підручник / За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. – 3-тє вид., перероб. і допов. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – С. 653.

Резюме

У праці досліджуються сучасні погляди на концепцію права власності в українській та російській правовій науці в контексті визнання чи невизнання майнових прав об'єктами права власності.

Ключові слова: майнові права, право власності, об'єкти права власності.

Резюме

В работе исследуются современные взгляды на концепцию права собственности в украинской и российской правовой науке в контексте признания либо непризнания имущественных прав объектами права собственности.

Ключевые слова: имущественные права, право собственности, объекты права собственности.

Summary

This work investigates modern views on the concept of property rights in the Ukrainian and Russian jurisprudence in the context of the recognition or non-recognition of property rights as objects of ownership.

Key words: property rights, ownership, objects of ownership.

Отримано 28.05.2012

Є. І. БІЛОЗЕРСЬКА

Євгенія Іванівна Білозерська, аспірант Київського національного університету імені Тараса Шевченка

РЕЧОВІ ДОКАЗИ В НОТАРІАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Не дивлячись на те, що наука нотаріального процесу вже виокремилась у самостійну сферу правових досліджень і питання нотаріального процесу все більше привертають до себе увагу науковців, загальні питання доказів та доказування у цьому процесі досить рідко стають предметом окремих досліджень. Більше уваги науковці приділяють доказам та доказуванню при вчиненні окремих нотаріальних дій, що, на наш погляд, не завжди є правильним.

Окремі аспекти загальних положень доказів та доказування у науці нотаріального процесу вивчалися, зокрема, В. В. Баранковою, М. В. Бондаревою, Н. В. Круковес, Ю. О. Лежух, Е. М. Мурадьян. Від досліджень цих авторів вирізняється за своїм змістом дослідження С. Я. Фурси, опубліковане як розділ «Докази та доказування у нотаріальному процесі» у науково-практичному посібнику «Теорія нотаріального процесу». Своїм дослідженням фактично С. Я. Фурса правильно вказала на необхідність проведення комплексних досліджень питань доказів та доказування у нотаріальному процесі. Значене місце в цьому дослідженні присвячено речовим доказам¹.

Традиційно вважається, що, начебто, нотаріус не може на підставі речових доказів встановлювати обставини справи, оскільки нотаріальний процес – це процес, який здійснюється на підставі письмових доказів.

Так, наприклад, Н. В. Круковес вказує, що, зважаючи на межі нотаріальної юрисдикції – вирішення питань, в яких відсутній спір про право (безспірна юрисдикція) та виходячи з того, що нотаріус у своїй діяльності не встановлює юридичні факти, а лише перевіряє достовірність існуючих, єдиним допустимим доказом у нотаріальному процесі має бути письмовий доказ².

Поміж тим, на наш погляд, більш ґрунтовний аналіз особливостей доказів та доказування у нотаріальному процесі, а також традиційні положення теорії доказування, напрацьовані, наприклад, наукою цивільного процесу, надають можливість стверджувати зовсім протилежне.

Метою цієї статті, таким чином, є з'ясування особливостей речових доказів у цивільному процесі як найбільш наближеному за своїм змістом до нотаріального процесу, віднайдення таких особливостей у нотаріальних доказах та, як наслідок, вирішення питання щодо існування речових доказів у нотаріальному процесі, а також внесення пропозицій щодо вдосконалення законодавства про речові докази в нотаріальному процесі.

Згідно зі ст. 65 ЦПК речовими доказами є предмети матеріального світу, що містять інформацію про обставини, які мають значення для справи. Речовими доказами є також магнітні, електронні та інші носії інформації, що містять аудіовізуальну інформацію про обставини, що мають значення для справи.

Наука цивільного процесу визначає поняття речових доказів аналогічно легальному визначенню³.

Нотаріальне процесуальне законодавство взагалі не надає визначення поняттю доказів у нотаріальному процесі, а відтак не містить й визначення поняття речових доказів. У науці нотаріального процесу визначення речових доказів дає С. Я. Фурса. Так, на її думку, речовим доказом у нотаріальному процесі є річ, яка містить у собі інформацію про певні юридичні обставини, що фіксуються нотаріусом при вчиненні нотаріального провадження⁴.

Вважаємо, що поняття речових доказів у нотаріальному процесі повинно відображати основні ознаки, притаманні цьому засобу доказування, та містити критерії, які дозволять відмежувати його від інших суміжних засобів доказування, насамперед, письмових доказів.

У науці цивільного процесу зазначається, що: 1) у речових доказах в якості джерела відомостей про факти є матеріальний об'єкт, ним можуть бути різноманітні предмети; 2) у речових доказах фактичною інформацією є ознаки предмета, що наочно сприймаються, учасники процесу сприймають цю інформацію, як правило, візуальним шляхом; 3) речові докази повинні бути отримані з дотриманням встановленого законом порядку⁵. Зазначимо, що остання ознака речових доказів притаманна загальному визначенню поняття доказів, відтак не відіграє вирішального значення при визначенні саме поняття речових доказів.

Виходячи з єдності загальних понять доказового права у різних процесах, на наш погляд, при визначенні речових доказів у нотаріальному процесі, необхідно виходити з того, що такими доказами є предмети матеріального світу. Треба погодитися з С. Я. Фурсою, що такими предметами матеріального світу є, насамперед, речі, ознаки та перелік яких дається у статтях 177 та 179 ЦК України⁶.

Поміж тим, якщо в судочинстві такими речами є, як правило, предмети спору, то в нотаріальному процесі ними є речі (предмети), щодо яких вчиняються нотаріальні дії, як то: грошові суми та цінні папери (при вчиненні такої нотаріальної дії як прийняття в депозит грошових сум та цінних паперів), конверт з секретним заповітом (при посвідченні секретного заповіту), майно спадкодавця (при вжитті заходів щодо охорони спадкового майна), документи (при прийнятті документів на зберігання).

Наступною ознакою речового доказу, яка визначає його сутність, є також спосіб отримання з цього доказу необхідної для справи інформації.

У речових доказах інформацією, яка має значення для справи, і складає зміст будь-якого доказу, є ознаки предмета, що наочно сприймаються, а учасники нотаріального процесу, насамперед, нотаріус, сприймають цю інформацію, як правило, візуальним шляхом. Основним способом дослідження речового доказу є його огляд.

Так, згідно з п.п. 3.3. глави 9 Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5 (надалі – Порядок), в акті опису спадкового майна повинно бути зазначено опис спадкового майна з детальною характеристикою кожної речі окремо (колір, вага, номінал, розмір, сорт, марка, рік випуску, а для іноземної валюти – купюра, її номінал, вартість за курсом Національного банку України тощо) та визначення їх вартості з урахуванням відсотка зносу. Відтак, при проведеному такому опису нотаріус повинен дослідити окремо кожну річ, яка попадає в опис, шляхом її огляду.

Зазвичай речі, які є предметами нотаріально посвідчуваних договорів, досліджуються нотаріусом не безпосередньо, а опосередковано.

Аналізуючи речові докази у цивільному процесі, М. Й. Штефан вказував, що в багатьох випадках не допускається можливість використання речових доказів без фіксації їх зовнішніх ознак в письмових доказах⁷. Зазначене твердження є актуальним і для нотаріального процесу.

Так, при вчиненні різного роду правочинів щодо речей як предметів матеріального світу, ці речі є предметом дослідження нотаріусом, однак досліджуються вони на підставі, як правило, різного роду документів як письмових доказів.

Так, згідно зі ст. 132 ЗК угоди про перехід права власності на земельні ділянки повинні обов'язково містити предмет угоди (земельну ділянку з визначенням місця розташування, площі, цільового призначення, складу угідь, правового режиму тощо).

Таким чином, безумовно, при посвідченні такої угоди нотаріус обов'язково повинен встановити наявність у правовій дійсності такої речі як земельна ділянка, яка фактично за необхідності могла б бути і речовим доказом. Поміж тим, досліджується ця земельна ділянка нотаріусом не шляхом її безпосереднього огляду, а шляхом фіксації усіх її фактичних ознак (наприклад, місця розташування, площі) у документах, які є письмовими доказами.

Неважко помітити, що речові докази досить схожі до письмових доказів, обидва ці засоби доказування мають матеріальну основу. Зокрема, документ як письмовий доказ завжди має свій матеріальний носій, матеріальну форму.

Необхідно погодитися з М. К. Треушніковим, що документ може бути як письмовим, так і речовим доказом. У документі, який є речовим доказом, інформація міститься у вигляді матеріальних ознак, тобто тих ознак, що безпосередньо сприймаються (наприклад, документ із слідами підчистки). У документі – письмовому доказі – ця інформація передається за допомогою знаків (цифр, букв т.д.)⁸.

Розуміння документа як речового доказу в разі, якщо інформація у ньому міститься у вигляді матеріальних ознак, що безпосередньо можуть сприйматися, має надзвичайно важливе значення. Документ у нотаріальному процесі є основним матеріальним носієм інформації про факти, що мають значення для правильного вчинення нотаріальної дії, а законодавство про нотаріат досить багато уваги приділяє питанню справжності документа.

Так, згідно з ч. 3 ст. 47 Закону України «Про нотаріат» для вчинення нотаріальних дій не приймаються документи, які мають підчистки або дописки, закреслені слова чи інші незастережні виправлення, документи, тексти яких неможливо прочитати внаслідок пошкодження, а також документи, написані олівцем. Відповідно до ч. 2 ст. 51 Закону України «Про нотаріат» якщо справжність поданого документа викликає сумнів, нотаріус або посадова особа, які вчиняють нотаріальні дії, вправі залишити цей документ і надіслати його до експертної установи (експерта) для проведення експертизи, оплата якої здійснюється в установленому законом порядку.

Відтак, вважаємо, що справжність документа обов'язково повинна бути встановлена нотаріусом при вчиненні нотаріальної дії, а така справжність встановлюється шляхом його огляду – тобто дослідженням його саме як речового доказу.

Досліджуючи речові докази, М. К. Треушніков вказує, що до кола речових доказів відносяться риси людей, які є сторонами, свідками чи тих осіб, які не беруть участь в процесі⁹. Таким чином, вчений розглядає навіть зображення людини як речовий доказ, що, на наш погляд, є цілком правильним.

Проводячи порівняльний аналіз з законодавством інших країн, необхідно зазначити, що фактично це саме передбачає також й законодавство Німеччини.

Так, ЦПК Німеччини передбачає такий вид доказів як огляд, шляхом якого досліджуються фактично докази, які згідно з законодавством України є речовими. Поруч з такими об'єктами судового огляду як речі, які є або не є предметами спору, об'єктом огляду є також сама сторона в процесі, а також інші особи. Причому, існує навіть спеціальний вид огляду – огляд фізичних осіб¹⁰.

Відтак, розуміння зображення людей як речових доказів, вказує на те, що вже перша ж дія, яку фактично вчиняє нотаріус при зверненні до нього особи за вчиненням нотаріальної дії, а саме встановлення цієї особи, вимагає дослідження речових доказів.

Так, встановлюючи особу, нотаріус безпосередньо звіряє обличчя цієї особи з її зображенням на фотокартці у документі, що посвідчує особу. Таке використання нотаріусом паспорту або іншого документа для встановлення особи є нічим іншим, як дослідженням речового доказу. При цьому, речовим доказом буде не лише документ, який містить фотокартку особи, а й самі зовнішні риси обличчя людини, які дають нотаріусу можливість ідентифікувати її як особу, що зображена на фотокартці документа. Таким чином, встановлення тотожності особи, яка звернулася за вчиненням нотаріальної дії, з особою, зображеною на фотокартці, вимагає дослідження саме речових доказів.

Поміж тим, якщо, наприклад, ЦПК України взагалі не містить положень щодо особливостей встановлення у цивільному процесі особи, а також переліку документів, за допомогою яких це здійснюється, а при здійсненні судочинства суд взагалі може не встановлювати за паспортним документом особу, яка звернулася до суду (наприклад, у наказному провадженні, коли заява про видачу судового наказу надійшла поштою), то в нотаріальному процесі такої дії як встановлення особи відводиться значне місце, ця дія нотаріуса детально врегульована Законом України «Про нотаріат», а відтак відіграє надзвичайно важливе значення.

Так, згідно зі ст. 43 Закону України «Про нотаріат» не допускається вчинення нотаріальної дії у разі відсутності осіб – її учасників або їх уповноважених представників. При вчиненні нотаріальної дії нотаріуси встановлюють особу учасників цивільних відносин, які звернулися за вчиненням нотаріальної дії. Встановлення особи здійснюється за паспортом або за іншими документами, які унеможливають виникнення будь-яких сумнівів щодо особи громадянина, який звернувся за вчиненням нотаріальної дії (паспорт громадянина України, паспорт громадянина України для виїзду за кордон, дипломатичний чи службовий паспорт, посвідчення особи моряка, посвідка на проживання особи, яка мешкає в Україні, національний паспорт іноземця або документ, що його замінює, посвідчення інваліда чи учасника Великої Вітчизняної війни, посвідчення, видане за місцем роботи фізичної особи). Посвідчення водія, особи моряка, інваліда чи учасника Великої Вітчизняної війни, посвідчення, видане за місцем роботи фізичної особи, не можуть бути використані громадянином України для встановлення його особи під час укладення правочинів.

Обов'язкове дослідження документів на предмет їх справжності, а також, зокрема, обов'язкове встановлення особи у нотаріальному процесі свідчить про те, що речові докази є досить поширеним засобом доказування в нотаріальному процесі, може навіть ще більш поширеним, ніж у цивільному процесі.

Стаття 73 ЦПК РФ визначає речові докази як предмети, які за своїм зовнішнім виглядом, властивостями, місцем знаходження чи іншими ознаками можуть бути засобом встановлення обставин, що мають значення для розгляду та вирішення справи.

В. І. Тертишніков, аналізуючи ст. 65 ЦПК України, приходять до такого ж висновку, вказуючи, що за її змістом речовими доказами у цивільній справі є предмети, що за своїм зовнішнім виглядом, властивостями, існуванням або місцем знаходження служать для суду джерелом відомостей про обставини справи¹¹.

Таким чином, окремі предмети стають речовими доказами в нотаріальному процесі, якщо вони певними своїми ознаками, а саме своїм зовнішнім виглядом, властивостями, існуванням або місцем знаходження підтверджують обставини, що мають значення для правильного вчинення нотаріальної дії.

Так, наприклад, зовнішній вигляд речового доказу має доказове значення у випадках вчинення такої нотаріальної дії як встановлення тотожності особи з особою, зображеною на фотокартці, а відтак і при вчиненні будь-якої іншої нотаріальної дії при встановленні особи, яка звернулася за вчиненням цієї нотаріальної дії, про що мова вже йшла вище. Зовнішній вигляд документа як речового доказу, а саме різного роду його підчистки, дописки, закреслені слова, свідчить про неможливість їх використання як документів для встановлення у процесі вчинення нотаріальної дії фактів.

Сам факт існування речового доказу має значення при вчиненні такої нотаріальної дії як внесення на депозит грошових коштів та цінних паперів, зокрема, на завершальному етапі вчинення цієї нотаріальної дії – видачі переданих боржником нотаріусу коштів кредиторю або повернення їх за згодою кредитора або за рішенням суду боржнику. Необхідно погодитися з С. Я. Фурсою, що в цьому випадку саме гроші свідчитимуть про належне виконання нотаріусом своїх повноважень, отже вони виступатимуть доказом належного виконання зобов'язання¹². Сам факт існування документів, які повертаються нотаріусом за фактом отримання їх на зберігання, також є доказом при вчиненні нотаріальної дії.

Властивості речі як речового доказу мають значення при вчиненні такої нотаріальної дії як вжиття заходів щодо охорони спадкового майна.

Так, наприклад, п. 5.1 глави 9 Порядку передбачає, що виявлені під час опису вибухові речовини і вибухові засоби, боеприпаси, зброя (холодна, вогнепальна, пневматична), спеціальні засоби самооборони, заряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії передаються нотаріусом за окремим описом до органу внутрішніх справ. Таким чином, зазначене положення Порядку передбачає обов'язок нотаріуса при проведенні опису майна виявляти окремі властивості речей. У разі, якщо за цими своїми властивостями речі відносяться, наприклад, до вибухових речовин або вибухових засобів, є зброєю чи засобами самооборони, вони повинні бути за окремим описом передані до органу внутрішніх справ.

Для нотаріального процесу важливе значення має також місце знаходження предмета, оскільки це місце знаходження служить джерелом відомостей про необхідні обставини.

Так, п. 3.6. глави 9 Порядку, який визначає процедуру вжиття заходів щодо охорони спадкового майна, вказує, що до акта опису майна включається все майно, яке є в будинку (квартирі) померлого. Пункт 3.7 розділу 9 Порядку передбачає, що заяви сусідів та інших осіб про належність їм окремих речей заносяться до акта опису, а заінтересованим особам роз'яснюється порядок звернення до суду з позовом про виключення цього майна з акта опису.

Таким чином, навіть якщо певна річ не є власністю спадкодавця, її місце знаходження визначає те, що вона попадає до опису. Відтак місце знаходження речі має юридичне значення у нотаріальному процесі, а тому є речовим доказом.

Пункт 113 Інструкції про порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, яка була затверджена наказом Міністерства юстиції України від 18 червня 1994 р. № 18/5 та на даний час вже не є чинною, передбачав, що доказом вступу в управління чи володіння спадковим майном може бути наявність у спадкоємців ошадної книжки, іменних цінних паперів, квитанцій про здані в ломбард речі, свідоцтва про реєстрацію (технічного паспорта, реєстраційного талону) на автотранспортний засіб чи іншу самохідну машину або механізм, державного акта на право приватної власності на землю та інших документів, виданих відповідними органами на ім'я спадкодавця на майно, користування яким можливе лише після належного оформлення прав на нього. Ці документи приймаються державним нотаріусом з урахуванням у кожному випадку всіх конкретних обставин і при відсутності заперечень з боку інших спадкоємців.

Таким чином, у даному випадку ошадна книжка, іменні цінні папери, квитанції про здані в ломбард речі є речовими доказами, оскільки саме їх знаходження у спадкоємця вже підтверджує факт, що входить до предмету доказування при видачі нотаріусом свідоцтва про право на спадщину – факт прийняття спадкоємцем спадщини.

Вважаємо, що проведене нами дослідження підтверджує наявність у нотаріальному процесі такого засобу доказування як речові докази. У зв'язку з цим цілком погоджуємося з думкою С. Я. Фурси щодо цього¹³, а думки щодо неможливості використання цього засобу доказування у нотаріальному процесі пояснюємо лише неправильним розумінням сутності речових доказів.

З урахуванням наведеного вважаємо, що речовими доказами у нотаріальному процесі є речі (предмети, досить часто, документи), які містять у собі інформацію про певні юридичні обставини, які мають значення для правильного вчинення нотаріальної дії, з яких необхідна інформація отримується нотаріусом шляхом огляду цих речей. Таке визначення речових доказів, на наш погляд, дозволить правильно зрозуміти сутність речових доказів та провести розмежування цих доказів від письмових доказів.

Стаття 36 проекту Нотаріального процесуального кодексу України, розробленого народним депутатом України І. Бережною¹⁴, не передбачає такого засобу доказування як речові докази. І це, на наш погляд, є сут-

тевим недоліком цього законопроекту. Відтак, при розробці законопроектів, що врегульовуватимуть нотаріальну процесуальну діяльність, пропонуємо обов'язково передбачати такий засіб доказування у нотаріальному процесі як речові докази.

Крім того вважаємо, що потребує свого вдосконалення й чинне законодавство щодо способів дослідження речових доказів.

На даний час нотаріальне процесуальне законодавство не містить окремої загальної норми, яка б надавала можливість нотаріусу проводити огляд речових доказів. Закон України «Про нотаріат» містить лише певні положення щодо огляду окремих речових доказів, які можуть бути розтлумачені як такі (як то, наприклад, ст. 57 (щодо огляду документів), ст. 61 (огляд спадкового майна при вжитті заходів щодо спадкового майна).

Поміж тим, вважаємо, що законодавство повинне містити право нотаріуса безпосередньо досліджувати будь-які речові докази у разі, якщо він визнає це за необхідне.

Так, наприклад, при посвідченні правочину щодо відчуження певної речі у разі, якщо нотаріус обґрунтовано припускає, що сторони намагаються укласти фіктивний правочин (наприклад, щодо речі, якої фактично не існує), нотаріус може вимагати від сторін пред'явлення йому цієї речі для огляду. У такому разі ця річ буде нічим іншим як речовим доказом, а способом її дослідження буде огляд. Такий огляд усунув би у нотаріуса будь-які сумніви щодо обґрунтованості вчинюваної ним нотаріальної дії.

З метою вдосконалення законодавства пропонуємо ч. 1 ст. 4 Закону України «Про нотаріат» щодо прав нотаріуса доповнити абзацом 5 такого змісту: «оглядати речові докази у місці їх знаходження, або ж вимагати пред'явлення їх йому для огляду».

Вважаємо, що в подальших наукових дослідженнях необхідно зосереджувати увагу не на доказуванні самого факту існування речових доказів у нотаріальному процесі, а на особливостях використання окремих їх видів з метою встановлення необхідних обставин.

¹ Теорія нотаріального процесу: Науково-практичний посібник / За заг. ред. С. Я. Фурси. – К.: Алерта; Центр учбової літератури, 2012. – С. 223–326.

² Круковес Н. В. Допустимість доказів у цивільному та нотаріальному процесах: порівняльний аспект / Н. В. Круковес // Розвиток права України: від Конституції Пилипа Орлика до сьогодення: зб. наук. праць за матеріалами міжнарод. наук. конф. юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 20 травня 2010 року. – К.: ВГЛ «Обрії», 2010. – С. 206.

³ Цивільне процесуальне право України: підручник / [С. С. Бичкова, І. А. Бірюков, В. І. Бобрик В. І. та ін.]; за заг. ред. С. С. Бичкової. – К.: Атіка, 2009. – С. 234.; Цивільний процес України. Академічний курс: підручник для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / [С. Я. Фурса, Є. І. Фурса, О. В. Гетманцев та ін.]; за ред. С. Я. Фурси. – К.: Видавець Фурса С. Я.: КНТ, 2009. – С. 352; Штефан М. Й. Цивільне процесуальне право України: Академічний курс: Підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / М. Й. Штефан. – К.: Концерн «Видавничий дім «Ін Юре», 2005. – С. 304.

⁴ Теорія нотаріального процесу. – С. 268.

⁵ Васильев С. В. Энциклопедия гражданского процесса / С. В. Васильев. – Х.: Харьков юридический, 2009. – С. 34.

⁶ Теорія нотаріального процесу. – С. 263.

⁷ Штефан М. Й. Вказана праця. – С. 304–305.

⁸ Треушников М. К. Судебные доказательства. Монография / М. К. Треушников. – 3-е изд., испр. и доп. – М.: Городец, 2004. – С. 231.

⁹ Там само. – С. 234.

¹⁰ Давтян А. Г. Гражданское процессуальное право Германии / А. Г. Давтян. – М.: Городец, 2000. – С. 115.

¹¹ Тертишников В. І. Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / В. І. Тертишников. – Х.: Видавець ФО-П Вапнярчук Н. М., 2008. – С. 92.

¹² Теорія нотаріального процесу. – С. 264.

¹³ Там само. – С. 263.

¹⁴ Проект Нотаріального процесуального кодексу України. – [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=33400

Резюме

Стаття розкриває зміст поняття «речові докази у нотаріальному процесі». За результатами проведеного дослідження внесено пропозиції щодо вдосконалення нотаріального процесуального законодавства.

Ключові слова: речові докази, документи, нотаріальний процес.

Резюме

Статья раскрывает содержание понятия «вещественные доказательства в нотариальном процессе». По результатам проведенного исследования сделаны предложения по улучшению нотариального процессуального законодательства.

Ключевые слова: вещественные доказательства, документы, нотариальный процесс.

Summary

The article exposes maintenance of concept “the material proofs in notarial process”. As a result of the research conclusions are drawn to serve as the basis to improve the notarial process law.

Key words: material proofs, documents, notarial process.

Отримано 7.06.2012